

segítségüket. Az idegen légióba sorozták őket. Sokan meghaltak közülük a Champagnon, vagy az Argenokban. Közöttük spanyolok is. Franciaország a világ kedvence volt. 1870-ben Garibaldi sietett Pá-

ris segítségére. Emlékszem még erre a Franciaországra és szegényem, nagyon szegényem a spanyolok könnyeiől áztatott hideg homokját Argelesnek.

Ilja Ehrenburg

Könyvszemle

Móricz Zsigmond: Életem részve

A tiszamenti kis faluban a házhelyek is olyanok, mint egy jól rendezett ravatal. „Elöl van a fejealjja, az ut felől, a lakóház, evvel egy fedél alatt a lóistálló, és marhaól. De szemben van a nyári konyha s az apróbb állatok hajléka, sertés, baromfi... Így van az egész országban, az egész parasztvilág mindenestül ilyen gondosan be van rendezve, hogy a lelkisebb helyen elférjen: igen soká kell neki, ivadékról ivadékra ugyanazon a szűk fészken költeni: különös, hogy semmi sem mutat arra, hogy itt vidám embertermelésre kell berendezkedni. Mintha evvel a mai nemzedékkel le volna zárva az élet, nincs tövább hely újak számára.”

A tiszamenti kisfalu: Csécse. Ebben a ravatalszerű házban született a parasztivadék, Móricz Bálint és a báróivadék, Pallaghy Erzsébet gyermeke: Móricz Zsigmond, aki a csúf, a szép, a jó, a rossz, a hites, a hitetlen: az emberi magyar parasztot jobban, emberiben látta meg, mint előtte és utána valamennyi. Aki nem költőt meséket, de életet írt és aki a „For a bor“ és a „Légy jó mindhalálig“ után megérkezett gyermekkorához. Nyilas Misi születéséhez, a faluhoz, amelyből indult és amelybe végzet-szerűen vissza kellett az írónak érkeznie.

Visszaérkezett a magyar faluhoz, amelyben kaszt-szerűen állanak egymás fölött az emberi rétegek. A nincstelenek, akik a falu örök törvénye szerint mindig nincstelenek maradnak. A három-öt holdasok, akiknek soha sem lesz nagyobb karaj kenyérhez joguk. A huszhol-

dasok, akik Csécsén már a magas arisztokrácia és az ötvenholdasok, akikből csak kettő van és ez a kettő őrzi a falu évszázados rendjét, hogy jaj, idegen ne törje meg és falubéli ne szakítsa keresztül. Sem munkával, sem szerencsével, sem házassággal.

Csécsén mindenki annvit költ, amennyit keres. A napszámos „főtt kukoricát eszik marékból“ és a gazdafiú ugyanakkor szalonná vág magának. Mert mindenki pontosan tudja: hol az ő helye s hogy mit kell neki enni. Úgy van elrendelve — írja Móricz —, hogy senki soha többre ne vihessen, s lehetőleg senki le ne szállítsa az a pályafut, amit örökölt elődeitől. Többre ne vihessen, mint apja hagyta s mindenki megtarthatja az apai pályát. „**A napszámos bére nem az elvégzett munka, nem az elért haszon szerint van megszabva, hanem aszerint, hogy csak éppen rívón, tehát életben maradjon a munkás is, meg a munkaadó is.**“

Móricz Zsigmond paraszti mincsenek a manapság annyira divatos papírmaséból. Izzadnak kopálnak, esznek, szeretnek. Nem csuhajoznak a kocsmasztal mellett, nem visznek éjjeli zenét a kedvesnek és nem kuriongatják végig a falu leghosszabb uccáját. Idejük sincs hozzá, kedvük sincs hozzá, pénzük sincs hozzá. Akinek meg volna, az épen vigyáz rá, az költi el legkevésbé, az költi aránylag a legkevésbé. Emberek, Kicsiny emberek, akiknek sok gonjuk között arra is telik, nehogyan véletlenül egy ötholdas parasztfiú bátrabb, erősebb és virtuosabb legyen mint az ötvenholdasnak fia. Mert az nem lehet. A falu tekintélytisztelő, vagy legalábbis: a tekintély tényét tudomásulvevő.

Amit pedig Móricz Bálint, —

mert Zsigmond apját Mórutznak, Mórutzsnak is hívták csinált, fel-lázította az egész falut. Bálint nem úgy élt, ahogy az ötholdas kis-parasztnak dukáit volna. Elsősor-ban nem egy másik ötholdas leányát vette el, hanem az özvegy papné lányát, a báróivadék Pall-gahy Erzsébetet. De már legény-korában is más volt, mint a többi. A pöttöm kis legény — mert a leg-kisebb növésű volt a faluban-, hangosabban mert énekelni a tem-ploban, mint a nagygazdák fiai. Vltában, ujjhúzásban, veszekedés-ben mindig az első volt és ez az „egész falu megrovását maga után vonta.“ Nem vette tudomásul a falu rendjét, kicsiben forradalmár volt Mórucz Bálint, a legnagyobb magyar regényíró apja.

★

A megházasodott Mórucz Bálint később sem élte azt az életet, ame-lyet a falu rendje kiszabott néki. Házat vett, telket vett, földet vett. Vett és eladott. Aztán vizimalmot vásárolt és bérbe adta. Almával is kereskedett, mással is. Bálint megsértette a falut és a tragikus hősök sorsa szerint, el kellett buknia. Előbb ötvenholdas gazda lett az ötholdas kisparasztból aztán elment az ötvennel az ősi öt hold is. És itt találom Mórucz Zsig-mond életregényében valamit, ami épen nála különös, épen az ő írás-művészete miatt feltétlenül tuda-tos, — talán nekikészülődés az új időkre, talán alibi a régi bűnök miatt.

Mórucz Bálint kiszakadt az ősi rendből. Kisparaszt helyett keres-kező lett, spekuláns. „A kereske-delem csalásra és a törvény kiját-szására vezet az embereket. A falu élete csak akkor állhat meg, ha az egész lakosságot át meg át-hatja a bibliai becületesség, s sen a tulajdonos, sem a munkás meg nem csalja a munkát, mert itt a legkisebb csalás a munka kárára megy. A kereskedelemben viszont szükségesnek látszik a bibliai csa-lás, a Jákob szőrös keze és tarka vesszék . . .” — írja Mórucz Zsig-mond. Igaz-e nem-e, nem kutat-juk. Ha így van, akkor Mórucz

Bálint, a kisparasztból lett vállal-kozó is élt a „bibliai csalással.“

Mórucz Bálint cséplőgépet vett hitelbe. A gép akkor még nagyon drága volt. Negyvenkét munkát is szerződtetett és cséplést vállalt. A gép felrobbant, Bálintot végre-hajtották és így ment el a szerzett negyvenöt mellett, az ősi öt is. Ez a történet, amelyet Mórucz Zsig-mond — talán szándékosan-, nem mesél el egészen pontosan. Megál-lapítja azonban, hogy: „Az egész-ben az a legnagyobb s általános jelentőségű, hogy a csécsi kispa-raszt, amint kinőtt a falu törvénye-alól, azonnal zsidókkal találta ma-gát szemben. Zsidók voltak a bér-lők és zsidók az ügynökök és zsi-dók az ügyvédek.“

Mórucz Bálint azonban elvesztet-te összes birtokát és az egész csa-lád „a robbanással, kirobbant a faluból és más vidékre szórta szét a magyar sors. Az üzleti sors“

★

Mi azt hisszük, Mórucz Zsigmond írói kifejlődéséhez kellett az is, hogy apja tönkremenjen. Ki tudja, a mindig felfelé törő apa hova nevelte volna fiát, ha sikerült volna a szerzett ötven mellé még ötvenet; vagy még ötszázat szereznie. Az író elrontott gyermekkorra feltétlenül hozzájárult ahhoz, hogy jobban lásson, hogy mást is meg-tásson, hogy a kolduskenyér, a zsellőrverejték ízét és szagát is érezze. Hogy el tudjon mondani nekünk mindent, úgy, ahogy el is mondott. Hogy oda érkezhessen, ahová érkezett és, hogy a lehessen a magyarság számára a prózában, mint volt Adv a lírában: a legny-gyobb, a legtudatosabb, a legmé-lvebbet látó magyar író.

A hatvan esztendő s Mórucz Zsig-mond ajándéka ez a könyv. Ön-magát és az olvasót ajándékozta meg fejedelmien. Ahogy apja is, kitört a faluból, de elvitte magával a falut a városba.

„Az író mindig a mutiából él, — mondja Kárpáti Aurél a hatvan éves Móruczról — és addig marad író, amíg emlékezni tud.“ Minden írása önéletrajz, akkor is, ha nem „Életem regénye“ az írás címe.

Önmagát adja mindig az író és a hatvanéves Móricz Zsigmondnak megköszönjük, hogy ennvire gazdag önmagát adta nekünk félszáz kötetében.

Önmagát: a magyar falut, a magyar parasztot; a gazdag és szegény, a boldog és boldogtalan, a nagyvonalú és kicsinyes; az erkölcsös és parázna, az adakozó és az irigv magyar életet. Az életet.

Gál László

A mult tanulságai. Európa ma háborgó tenger s a magyarság benne egy zajgó hullám. A kis zajgó hullám vár, a közeledő hullámmal egyesülni akar hogy megnövelje átütő erejét és nem veszi észre, hogy a nagyobb hullám magábaolvasztja az átcsapás pillanatában. Régi magyar sors! A történelmi rétegek a fellőrő rétegekkel szemben és a körülöttük lakó népekkel szemben számtalanszor apelláltak már a történelem folyamán a nyugati szomszéd-hatalom segítő szövetségére és soha sem átalították e segítségért felajánlani a hűbéri uralmat. A 48-as márciusi események nem először látták a magyar történelmi rétegeket a magyar és demokrácia-ellenes nyugati szomszéd hatalom oldalán saját magyar véreik ellen és az európai reakció megvédésére felsorakozni, akár hazájuk függetlenségének elvesztése árán is. Nem először és nem utoljára.

Ilyen történelmi múlt és ilyen jelen körülmények között talán nem érdektelen átböngészni a ma már halott magyar hazafiak egykori sikolyait rejtő régi nyomtatványokat. Egy negyven évvel ezelőtt (1900-ban) kiadott füzetecske fekszik asztalunkon. A „Harc a magyarságért!” sorozat egyik száma és Hangay Oktáv, kolozsvári tanár írása az „A pángermán egyesületek és működésük” címmel.

Mit ír Hangay tanár 1900-ban a pángermán egyesületekről? „A „harc a magyarságért” talán csak nem fordul a germánság ellen 1900-ban, a milleniumi időben, amikor Magyarország a nyugodt fejlődés útján haladt, perszonális

únióban élt az osztrák császársággal, amely viszont leghűbb szövetségese volt a német birodalomnak! Hangay 1900-ban a német szövetségessel szemben arra inti a magyarságot, hogy legyen résen, ne hogy ötven évvel a millenium után megszűnjön állami önállósága és idővel népi, nemzeti létezése is! Rémképeket lát a tanár úr? Mire alapítja intó szótátát?!

Hangay szerint már az 1870-71-es porosz-francia háború győzedelmes befejezése után (amelynek folyamán szerinte a magyarok szimpátiája a franciák oldalán volt) megnyilatkozott „több helyütt a német pöffeszkedés és gőg is” és a nemzeti érzés „egész Euróát fel-falni akaró telhetetlenségbe csapott át”. Ilyen légkörben fogott hozzá a müncheni egyetem tanára Löher Ferenc a magyarországi propagandához „bizonyos ravasz politikával arra számítva, hogy az úgy nevezett „elnyomott népek” védelmével sikerülni fog egyúttal az Ausztria és Magyarországon élő németységben a nagynémet érületet felkölteni. „Számos egyesület alakult a 70-es és 80-as években, amelynek célkitűzése „a pangermanizmus nagy eszméjének az összes európai németeknek egyetlen birodalomba való egyesítése s ezen egyesítésre a politikai és etnográfiai talaj előkészítése” volt. A legnagyobb és legcéltudatosabb egyesületek között Hangay ezeket sorolja fel: A felekezeti egyletek, közöttük a Gusztáv Adolf egylet, az antiszemita egyletek, a gyarmati egyletek, a Schulvereinek (iskola-egyletek) s a legfontosabb közöttük az „All-deutscher Verband (össznémet, vagy pangermán szövetség). Csak a Gusztáv Adolf egyletek 1895-ig 34 millió márka felett rendelkeztek, amely összegeket egyrészt a Németországban élő nem-németek elnémetesítésére, másrészt pedig a más országokban élő németek közötti propagandára fordították. Jutott ez összegekből nemcsak a szláv vidékre, a lengyel, cseh, morva, tót s más népek közötti propagandára, de magára Ausztriára és